

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ Й ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА
ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПРИКЛАДНОЇ
ЛІНГВІСТИКИ

**Лінгвокогнітивні та лінгвопрагматичні особливості використання метафори в
англійськомовному політичному дискурсі
(на матеріалі перекладів сучасних політичних промов українською мовою)**
Кваліфікаційна робота (проект)

На здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконав: здобувач 2 курсу 202 М групи

Спеціальності: 035.041 Філологія

(германські мови та літератури (переклад
включно), (перша – англійська)

Освітньо-професійної (наукової) програми:

Філологія (германські мови та літератури
(переклад включно)

Віцинець Станіслав Анатолійович

Керівниця: к.філ.наук, доц. Акішина М.О.

Рецензентка: доц., к.пед.н. Зуброва О.А.

Херсон - 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ 1. Теоретичні ЗАСАДИ дослідження метафор в ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	7
1.1. Когнітивний підхід до дослідження метафори.....	7
1.2. Лінгвопрагматичний підхід до дослідження метафори	13
1.3. Метафора в політичному дискурсі.....	16
Розділ 2. ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕТАФОРИ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	22
2.1. Конвенційні метафори	24
2.2. Індивідуально-авторські метафори	44
ВИСНОВКИ.....	51
список використаних джерел.....	53

ВСТУП

Дослідження присвячене вивченню лінгвокогнітивних і лінгвопрагматичних особливостей функціонування метафори в англійськомовному політичному дискурсі.

До початку ХХІ століття політичний дискурс став однією з ключових форм існування сучасної англійської мови. Не дивно, що різні його аспекти в останні роки привертають таку пильну увагу дослідників, причому не тільки лінгвістів, а й політологів, соціологів, психологів. Адже саме мова відіграє ключову роль в публічних виступах політичних лідерів, в парламентських дебатах, в дипломатичних переговорах, в газетних і журнальних аналітичних статтях політичного характеру. Сучасні технології мовного впливу дозволяють здійснювати реальний вплив на свідомість і поведінку цільової аудиторії, створювати певний імідж тих чи інших політичних діячів чи партій, впливати на результати виборів.

Кінцева мета будь-якого оратора, його комунікативний намір полягає в тому, щоб переконати адресата в своїй правоті, спонукати його до певних дій. Очевидно, що досягнення цієї мети можна здійснити в значній мірі за рахунок використання емоційно-насиченої мови, яка, безумовно, володіє найбільшою силою впливу на аудиторію. Саме тому в політичному дискурсі так широко використовуються різноманітні мовні засоби, особливе місце серед яких займає метафора.

Актуальність роботи визначається такими чинниками: як уже було відзначено вище, політичний дискурс на сучасному етапі розвитку суспільства відіграє величезну роль у формуванні суспільної свідомості. Слід зазначити, що в сучасній політичній комунікації спостерігається тенденція до використання більш емоційної і експресивної мови. Ця тенденція обумовлена ключовим завданням учасників політичної комунікації (в даному випадку – політичних лідерів і авторів промов), яка

полягає, не просто у відтворенні певного обсягу фактичної інформації, а в виразі власної моделі сприйняття політичних реалій» і у вчиненні впливу на свідомість адресата. З цього, в свою чергу, випливає особлива роль такого мовного засобу, як метафора. Ефективне використання цього прийому сприяє перетворенню політичних поглядів аудиторії, формування відповідного емоційного фону і певного ставлення до конкретного явища, події, політичного діяча.

Незважаючи на те, що політичний дискурс в наразі досліджується багатьма вченими, деякі його аспекти все ж залишаються маловивченими.

Крім того, в останні роки з'явилася досить велика кількість робіт, присвячених різним аспектам використання метафори не тільки, в політичному дискурсі, але і в інших видах мовленнєвої діяльності людини.

Метою цього дослідження визначаємо виявлення лінгвокогнітивних і лінгвопрагматичних особливостей використання метафори в англійськомовному політичному дискурсі.

Для досягнення поставленої мети було необхідно вирішити такі **завдання**:

- виявити лінгвокогнітивні особливості використання метафори в англійськомовному політичному дискурсі;
- визначити лінгвопрагматичну складову цих мовних явищ;
- з'ясувати, яка їхня роль у формуванні політичних поглядів цільової аудиторії;
- вивчити, наскільки широко представлені різні типи метафор в англійськомовному політичному дискурсі.

Теоретичну основу дослідження склали праці вітчизняних і зарубіжних вчених в галузі когнітивної лінгвістики, лінгвістичної прагматики, лінгвостилістики, семіотики: О.В. Александрової, І.В. Арнольд, Н.Д. Арутюнової, О.С. Ахманової, А.Н. Баранова, Л.Л. Баранової, Е.В. Будаєва, А. Вежбицької, О.Д. Вишнякова,

Н.Б.Гвишиани, М.В. Давидова, В.З. Дем'янкowa, В.І. Заботкіної, Ю.Н.Караулова, І.М. Кобозєвої, Т. А. Комової, О.С. Кубрякової, А.А.Липгарт, Т.Б. Назарова, М.В. Нікітіна, С.Г. Тер-Минасової, М.М. Філіппова, Г.П. Грайса, Т.А. ван Дейка, М. Джонсона, Дж. Лакоффа, Р. Лангакера, С. Левінсона, А. Річарда, Дж. Серля.

Об'єктом аналізу послужили випадки використання метафори, представлені в текстах виступів відомих політичних діячів.

Предметом дослідження стали лінгвокогнітивні та лінгвопрагматичні особливості використання метафори, обумовлені природою політичного дискурсу.

Зв'язок роботи з програмами, планами, темами: кваліфікаційна робота виконана відповідно до науково-дослідної кафедри: «Вплив лінгвальних та екстралінгвальних чинників на формування фахівця з іноземних мов у сучасному мультикультурному просторі» (номер держреєстрації 0117U003763).

Наукова новизна полягає у тому, що у дослідженні виявлено лінвокогнітивні особливості використання метафори в англійськомовному політичному дискурсі; визначено лінгвопрагматичну складову цих мовних явищ; з'ясувано, яка їхня роль у формуванні політичних поглядів цільової аудиторії; вивчено, наскільки широко представлені різні типи метафор в англійськомовному політичному дискурсі.

Теоретична значимість даної роботи полягає в розвитку теорії когнітивної лінгвістики в тій її частині, яка присвячена характеристиці різних видів дискурсу, і у визначенні функціональної навантаження таких комплексних явищ, як метафора.

Крім того, дана робота є ще одним дослідженням, що належить до більш загального наукового напрямку, націленого на всебічного розуміння різних творів мови, тобто до філологічної герменевтики.

Практична значимість роботи обумовлена тим, що її результати можуть бути використані як в практиці викладання англійської мови, так і в лекційних курсах з прагматики, когнітивної лінгвістики, стилістики, лексикології, медіалінгвістики, дискурсивного аналізу і суміжних дисциплін.

В роботі використовувалися такі **методи**: понятійний аналіз, інтерпретаційний аналіз, інтроспекція, зіставний метод, культурологічний аналіз.

Результати дослідження було обговорено та апробовано на засіданнях кафедри англійської філології та прикладної лінгвістики Херсонського державного університету. Результати дослідження висвітлено в одній одноосібній науковій публікації «Лінгвокогнітивні та лінгвопрагматичні особливості використання метафори в англійськомовному політичному дискурсі (на матеріалі перекладів сучасних політичних промов українською мовою)» (Магістерські студії. Альманах. XX (20). Херсон: ХДУ, 2020)

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, присвячених з'ясуванню лінгвокогнітивної та прагматичної специфіки використання метафори в англійськомовному політичному дискурсі, а також з висновків, і списку використаних джерел.

Розділ 1

Теоретичні ЗАСАДИ дослідження метафор в ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

1.1. Когнітивний підхід до дослідження метафори

Багато дослідників, як українські, так і зарубіжні, відзначають все більш зростаючу виразність сучасної політичної комунікації. На перший план виходять такі характеристики, як оцінність, емоційна насиченість, яскравість вираження думки і індивідуальність стилю.

Серед прийомів, найбільш активно використовуваних в сучасному політичному дискурсі, одне з головних місць, безумовно, займає метафора. Адже саме використання метафор робить текст або публічний виступ живішим і експресивним, дозволяючи автору не тільки привернути увагу аудиторії, а й утримати її протягом усього виступу.

Перш ніж почати обговорення ролі метафори в конкретних політичних текстах, представляється доцільним докладніше зупинитися на історії питання і змалювати в загальних рисах основні підходи до вивчення цього мовного явища.

Метафора як феномен мови вивчається представниками різних наукових дисциплін - філософії, риторики, лінгвістики, літературознавства, логіки, когнітивної психології, соціології, психолінгвістики та ін. - протягом вже більше двох тисячоліть і при цьому зберігає свою актуальність до сьогоднішнього дня. Основа теорії метафори була закладена ще в епоху античності Аристотелем, який описав її як спосіб переосмислення значення слова на підставі подібності.

Концепцію, що має витоки з праць Аристотеля; називають порівняльною теорією метафори "(Comparison theory), оскільки метафоричне висловлювання розглядається як приховане порівняння.

Передбачається, що між двома об'єктами або поняттями, які беруть участь в процесі метафоричного переосмислення, існує певна подібність. При цьому порівняння не виражається експліцитно, а лише мається на увазі. У межах цього підходу метафора є еліптичним порівнянням, в якому опускаються елементи «як» або «подібно». Порівняльна теорія метафори довгий час залишалася основоположною в риториці та лінгвістиці, а всі інші найважливіші теорії метафори, що виникли пізніше, в тій чи іншій мірі спиралися на неї [5, с.201].

Згідно з теорією заміщення або субститутивною теорією (Substitution-theory), метафора є лише образною заміною, або субституцією, відповідного буквального вираження. У такий спосіб, будь-який метафоричний вираз може бути легко перефразовано і, отже, не робить істотного впливу на загальний зміст висловлювання. Субститутивний підхід розглядає метафору виключно як стилістичний прийом мови. Головним недоліком цієї теорії є те, що сенс метафоричного вираження практично неможливо повністю передати шляхом буквального перефразування. Як зазначає Джон Серль, навіть у випадку з найпростішими метафорами перефразування є неадекватним [42, с.130].

До теорії заміщення близька емотивна теорія (Emotive theory), в межах якої метафора розглядається як вираз, що володіє виключно емотивним змістом (emotive import) і не має ніякого когнітивного сенсу / змісту. Відповідно до цієї концепції, метафора є порушенням в слововживанні, відхилення - від мовної норми, певною аномалією; основу якої становить емоційне забарвлення. Іншими словами, метафора, на думку прихильників цієї теорії, є позбавленою будь-якого сенсу комбінацією слів, зміст якої визначається виключно її емоційною стороною. Виходячи з цього, єдина функція метафори зводиться до прикраси мови і розваги аудиторії. Слід також відзначити, що емотивна теорія пояснює появу в мові стертих (або мертвих) метафор з поступовою втратою емоційної складової значення і збільшенням частоти вживання.

Очевидно, що зазначена теорія, як і попередня, ґрунтується на занадто вузькому розумінні метафори [42, с.130].

Більш глибокий підхід до розуміння сутності метафори демонструє інтеракціоністська теорія (Interaction theory), основи якої було закладено в 1930-і роки англійським, лінгвістом Айвором Річардсом, що досліджував феномен з точки зору психолінгвістики. У рамках даної концепції метафора розуміється як взаємодія елементів і процесів. Для позначення складових метафори Річардс запропонував використовувати такі терміни, як *tenor* (зміст, сенс) і *vehicle* (оболонка, образ). Дослідження Річардса частково відображені в роботах Макса Блека, який продовжив розробку інтеракціоністського підходу. Згідно з Блеком, процес метафоризації відбувається не на рівні словесних комбінацій, а на більш глибокому рівні, і проявляється у взаємодіях (або інтеракціях) концептуальних структур, що лежать в основі слів. При цьому в метафоричному процесі беруть участь два різнорідних референта - *primary subject* (головний суб'єкт) і *secondary subject* (допоміжний суб'єкт). Як основний, так і допоміжний суб'єкти мають свої концептуальні системи (*system of commonplaces*), що представляють собою набір властивостей і асоціативних імплікацій. Концепція Блека розглядає метафору як взаємодію двох концептуальних систем з метою застосування до основної суті засобів і асоціативних імплікацій допоміжної суті. Уявлення про основну сутність проходять через фільтр допоміжної суті, внаслідок чого можуть виникати нові концепти, нові семантичні нюанси. Отже, в теорії Блека підкреслюється не стільки важливість уявлення в новому світлі двох різних об'єктів, скільки взаємодія концептуальних сфер, до яких ці об'єкти належать [8, с.13].

Теорія метафори як взаємодії багато в чому подібна когнітивній теорії метафори (Cognitive theory), основні постулати якої були вперше сформульовані Джорджем Лакоффом і Марком Джонсоном, в книзі «*Metaphors we live by*». Ця робота вважається своєрідною Біблією

когнітивного підходу до метафори. Центральне місце в теорії займає ідея про те, що метафоричне переосмислення носить регулярний характер, а більшість метафор, використовуваних в повсякденній комунікації, є конвенціональними, відображають певний стереотип світосприйняття. В рамках цього, підходу метафора розглядається як основна ментальна операція, спосіб пізнання, концептуалізації і категоризації світу. Згідно з когнітивною теорією, метафори включають в себе два концептуальних домени: *source domain*, або сферу-джерело (як правило, щось конкретне і знайоме), і *target domain*, або сферу-мішень (щось, навпаки, абстрактне і менш певне), а також ряд асоціативних зв'язків, або аналогій. Основна ідея, висунута авторами, полягає в тому, що метафори утворюються в результаті проєкції (*metaphorical / cognitive mapping*) структури сфери-джерела на сферу-мішень. В результаті метафоричної проєкції менш зрозуміла концептуальна сфера-мішень структурується за допомогою елементів більш знайомої сфери-джерела [58, р.30].

Сутність будь-якої метафори полягає в осмисленні одного типу предметів або понять з точки зору іншого. Стикаючись з будь-яким новим і незрозумілим об'єктом, людина неминуче звертається за допомогою до більш знайомої і зрозумілою сфери. За словами Дж. Лакоффа, метафора є «засобом концептуалізації більш абстрактних і нематеріальних сфер досвіду за допомогою більш знайомих і конкретних». Іншими словами, когнітивна теорія стверджує, що метафори не є чисто лінгвістичним явищем, вони концептуальні за своєю природою, є одним з основних механізмів мислення і відображають те, яким чином ми осмислюємо навколишній світ. Метафоричним є сам процес людського мислення: «Наша буденна понятійна система, в рамках якої ми думаємо і діємо, по суті своїй є метафоричною» [58, р.30]. Таким чином, в рамках когнітивної теорії мовні метафори розглядаються як відображення концептуальних метафор, закладених в понятійній системі людини.

Осмилення складних об'єктів і явищ ґрунтується на переосмиленні базових понять людського досвіду. На базі конкретних мовних метафор Дж. Лакофф і М. Джонсон виділяють цілий ряд концептуальних метафор - стійких відповідностей між сферою-джерелом та сферою-мішенню, зафіксованих в мовній та культурній традиції суспільства [58, р.38]. Серед них такі метафори: *Time is Money, Argument is War, Life is a Gontainer / A Gamblings Game, Love is a Journey / Magic / War / Patient / Madness, Ideas are Food / People / Plants / Resources, Understanding is Seeing* і ін..

Необхідно також відзначити, що при метафоричній проекції акцентуються, або виділяються, одні властивості сфери-джерела, в той час - як інші аспекти, навпаки, йдуть на задній план. Так, наприклад, в випадку з концептуальною метафорою *Time is Money* увага концентрується, насамперед, на ідеї обмеженості ресурсу, який є частиною когнітивної структури «грошей». Час сприймається як певний цінний ресурс, який можна витратити з розумом або користю, вкласти в щось, розтринькати даремно, зберегти та ін. Автори відзначають особливу значимість і цінність концепту часу в сучасній західній культурі: «Ми ставимося до часу як до дуже цінної речі як до обмежених ресурсів і навіть як до грошей і, відповідним чином, осмислюємо його. Тим самим ми розуміємо і переживаємо час як дещо таке, що може бути витрачено, розраховане, вкладено розумно або безрозсудно.

На прикладі ще однієї концептуальної метафори - *Argument is War* - Дж. Лакофф і М. Джонсон демонструють, що ми не просто говоримо про суперечки в термінах війни, а частково структуруємо і розуміємо суперечку як війну - розглядаємо свого опонента в суперечці як противника, атакуємо його і захищаємо свої позиції, перемагаємо або зазнаємо поразки, розробляємо стратегії і т.д. [58, р.38]

Таким чином, як відзначають дослідники, метафоричні вирази повсякденної мови, дозволяють нам побачити метафоричну природу

понять, які структурують нашу повсякденну діяльність. Відповідно до класифікації Дж. Лакоффа і М. Джонсона, в мові виділяються два основні класи метафор - орієнтаційні (*orientational metaphors*) і онтологічні (*ontological metaphors*). Цей поділ вони пояснюють у такий спосіб: «Оскільки безліч понять, важливих для людини, або абстрактно, або нечітко визначено в досвіді (емоції, ідеї, час і т.і.), виникає необхідність використовувати для їх розуміння інші концепти, які усвідомлюються чіткіше (просторова орієнтація, об'єкти і т.п.). Це призводить до визначення понять концептуальної системи за допомогою метафор» [58, р.40].

Багато понять у повсякденній мові пов'язані з просторовою орієнтацією, а саме з такими протиставленнями як «уверх - униз», «всередині - зовні», «уперед - назад», «глибокий - мілкий», «центральний - периферійний». За словами авторів, орієнтаційні метафори в мові не випадкові, вони закладені в фізичному і культурному досвіді конкретного суспільства. Так, наприклад, в англійській культурі пряме, вертикальне становище традиційно асоціюється з позитивним емоційним станом, в той час як схилена поза, як правило, пов'язана з сумом і депресією. Відповідне протиставлення *Happy is Up - Sad is Down* підтверджується такими виразами англійської мови, як *I'm feeling up today / That boosted my spirits / My spirits rose / You're in high spirits i I'm feeling down / I 'm depressed / He's really low these days / My spirits sank*.

У випадку з онтологічними метафорами осмислення досвіду відбувається в термінах об'єктів і речей, тобто різні події, дії, емоції і т.п. метафорично моделюються як предмети і речі. В якості одного з таких прикладів Дж. Лакофф і М. Джонсон призводять концептуальну метафору *Inflation is an Entity* (*Інфляція – це Сутність*).

Inflation is lowering standard of living.

If there's much more inflation, we'll, never survive.

We need to combat inflation.

Inflation is backing us into a corner.

Inflation is tiling its toll at the checkout counter and the gas pump.

Ще один з найбільш очевидних і поширених прикладів онтологічної метафори – це метафора персоніфікації, коли фізичний об'єкт представляється як живе обличчя.

З наведених вище прикладів виявляється, що метафора є найважливішим пізнавальним механізмом, що дозволяє осягати більш складні і абстрактні поняття через прості і конкретні. Ще один важливий висновок, до якого приходять американські дослідники, полягає в тому, що як орієнтаційні, так і онтологічні метафори настільки глибоко пронизують понятійну систему людини, що вони навіть не сприймаються носіями мови як метафоричні вирази. Це ще раз доводить, яку важливу роль відіграє метафора в способах концептуалізації досвіду людиною і в її мовній діяльності.

1.2. Лінгвопрагматичний підхід до дослідження метафори

Серед найбільш актуальних і перспективних підходів до вивчення мовних явищ взагалі і метафори, зокрема, необхідно зазначити ще й лінгвопрагматичний підхід. Як відомо, інтерес до прагматики останніми роками значно зріс завдяки тому, що вона досліджує явища, які не вивчаються іншими галузями лінгвістики (такі як значення висловлювання / *utterance meaning*, імплікатури / *implicature*, мовні акти / *speech acts* і ін.). Головне питання прагматики - як використовується мова в процесі комунікації, або; кажучи більш звичною мовою, яке співвідношення між тим, що ми говоримо, і тим, що ми маємо на увазі насправді. Іноді ми говоримо в точності те, що маємо на увазі, однак в більшості випадків нам вдається вкласти в висловлювання набагато більший або зовсім інший зміст, ніж значення наших слів на

семантичному рівні. З цього випливає, що для розуміння сенсу висловлювання необхідно не тільки знати прямі значення вимовлених слів, але також вміти відрізнити те, що сказано буквально, від того, що мається на увазі. Іншими словами, адекватна інтерпретація висловлювання полягає у визначенні загальної комунікативної мети мовця.

Один з основоположників сучасної прагматичної теорії Герберт Пол Грайс (H.P. Grice) сформулював основний комунікативний принцип - принцип кооперації (Cooperation Principle), що відображає стандартні закони спілкування. Згідно з його теорією, будь-який комунікативний акт є свого роду спільною діяльністю його учасників, об'єднаних спільною метою. Принцип кооперації включає в себе ряд комунікативних постулатів, або максимумів спілкування (maxims): максимуму якості, максимуму кількості, максимуму відносини і максимуму способу [58, p.130] Як стверджує Г.П. Грайс, в цілому комуніканти намагаються дотримуватися принципу кооперації, однак окремі його постулати (або максими) регулярно порушуються учасниками комунікації по ряду причин [58, p.130].

В рамках цієї теорії Грайс розглядає метафору, поряд з метонімією, іронією і гіперболою, як конwersаціону імплікатуру (Conversational implicature), що виникає в результаті навмисного порушення першої максими мовного спілкування - максими якості (the maxim of quality): Не кажи того, що ти вважаєш хибним:

You are the cream in my coffee.

The omelette wants his coffee.

She is always very tactful. (= She is very tactless)

It'll cost the earth.

Оскільки хибність буквального сенсу у всіх наведених прикладах очевидна, адресату необхідно знайти прихований сенс висловлювання. Іншими словами, коли ми використовуємо метафору (а також метонімію, іронію і гіперболу), ми говоримо щось завідомо неправдиве, і, отже,

слухач / читач повинен знайти імплікатури і дати небуквальну інтерпретацію висловлюванню [58, р.30].

Ще одним прихильником прагматичної теорії метафори є Джон Серль (John Searle). Він вважає, що існує чітка межа між значенням речення (sentence meaning) і метафоричним значенням, або значенням мовця (speaker's meaning): «Щоб мати можливість без зайвих слів відрізнити те, що мається на увазі і що говориться, вимовляючи слова, вирази і речення, від того, що ці слова, вирази і речення значать самі по собі, я буду першим називати значенням висловлювання, а друге значення слова або речення є метафоричним значенням - це завжди значення висловлювання мовця» [59, р.123].

Трактування метафори, запропоноване Серлем, ґрунтується на теорії мовних актів, в якій будь-яке висловлювання містить два рівня: мається на увазі значення висловлювання (значення, яке мовець хоче передати слухачеві) і буквальне значення висловлювання (значення висловлювання без урахування намірів мовця).

Подібно Грайсу, Серль намагався розробити такий підхід до метафори, який зблизив би її з такими мовними явищами, як іронія і гіпербола. За його словами, «метафоричне висловлювання, як і інші риторичні прийоми, наприклад, іронія або гіпербола, демонструють розрив між імовірним значенням висловлювання і буквальним значенням, що нейтралізується слухачем шляхом побудови фігуральної інтерпретації» [59, р.123].

В рамках даного підходу явище метафори лежить за межами буквального сенсу речення. Таким чином, Серль виступає проти ідеї про існування будь-якого метафоричного значення на семантичному рівні. З цього випливає, що метафори, які стають стертими, або «мертвими», перестають бути метафорами. Стає ясно, що, на думку прихильників прагматичного підходу, семантичні теорії метафори (такі як, наприклад, порівняльна) не в змозі дати адекватне обґрунтування цього мовного

явища, оскільки семантика займається, перш за все, буквальним значенням або стандартним, загальноприйнятим змістом, тоді як його прагматична інтерпретація враховує також особливості контексту.

1.3. Метафора у політичному дискурсі

Слід зазначити, що провідне місце в сучасних дослідженнях політичної комунікації в даний час займає когнітивний, підхід, про що свідчить поява великої кількості публікації вітчизняних і зарубіжних вчених з концептуальної метафори, багато з яких виконані на матеріалі політичного дискурсу. Цей факт можна пояснити тим, що когнітивний підхід є комплексним і об'єднує в собі переваги всіх інших підходів до дослідженню метафори, що існують в сучасній лінгвістиці. При цьому значний інтерес у дослідників викликає вивчення особливостей функціонування метафор в медійному і політичному дискурсах.

Згідно з визначенням О.М. Баранова і Ю.Н. Караулова політична метафора вчиняє мовленнєвий вплив з метою формування у реципієнта або позитивної, або негативної думки про ту чи іншу політичну одиницю (політичні партії, програми, заходи). Іншими словами ефективно використання метафори сприяє перетворенню політичної картини світу адресата і формуванню відповідного ставлення до того чи іншого явища, події, політичного діяча. Метафорична аргументація постійно використовується в мові політичних лідерів як засіб зміни політичних поглядів аудиторії [8, с.59].

Впливаючи на емоційно-вольову сферу адресата, метафора дозволяє перенести емоційне ставлення до поняття-джерела на поняття-мішень. Таким чином, у багатьох випадках метафора фактично стає інструментом маніпуляції громадською свідомістю, що свідчить про надзвичайно високий прагматичний потенціал метафор в політичному дискурсі. Як уже було відзначено вище, роль метафори в політичному

дискурсі не обмежується наданням мови виразності і образності. В основні функції метафори в політичній комунікації, крім художньої, або естетичної, виділяють комунікативну, когнітивну і прагматичну. Крім того, що метафора робить мову більш образною і експресивною (естетична функція), вона дозволяє передавати інформацію в найбільш доступною для адресата формі, пояснювати складні політичні явища за допомогою більш простих і знайомих адресату реалій (комунікативна функція), оскільки політична мова часто адресована найширшим масам, а політична сфера відрізняється складністю і високим ступенем абстракції, метафора виявляється вкрай корисним і дієвим інструментом [8, с.59].

Активізуючи аналогові можливості людського мислення, метафора значно полегшує процес осмислення адресатом подій, що відбуваються в політичному житті країни та світу. Досить часто зустрічається також евфемістичне використання метафор, коли автор з тих чи інших причин не вважає за можливе позначити, інформацію прямо. В таких випадках сила метафори, за словами Шейгал О.І., полягає в ефекті балансування між сказаним та невимовним, між визначеністю і невизначеністю, і разом з тим в особливу значущість метафоричної концептуалізації світу [46, с.19]. Не викликає сумніву той факт, що в текстах політичного дискурсу ключову роль відіграє взаємодія когнітивної та прагматичної функцій метафори. Унікальність метафори полягає, головним чином, в тому, що вона дає реальну можливість перетворювати існуючу в свідомості адресата картину світу, крім того, метафора є ефективним інструментом маніпулювання суспільною свідомістю і формування у адресата певного емоційного стану, на що неодноразово звертали увагу багато зарубіжних і, вітчизняних дослідників, таких як Дж. Лакофф і М. Джонсон, Ю. Н. Караулов, О.Н. Баранов, А.П. Чудінов, Е. Кубрякова та ін.. Необхідно відзначити, що описані функції політичної метафори лише відносно автономні - в конкретних текстах вони, як правило, тісно переплітаються.

Слід підкреслити, що метафора використовується в політичному дискурсі настільки часто і активно, що стала, по суті, його невід'ємною частиною. При цьому адресат може навіть не помічати присутності метафор в тексті, що робить вплив на його емоційно вольову сферу ще більш ефективним. В останні роки, число наукових робіт, присвячених функціонуванню метафори в політичному дискурсі, помітно зростає і продовжує зростати. Серед зарубіжних дослідників політичною метафорою слід назвати такі імена, як Дж. Лакофф, М. Джонсон, М. Осборн, К. де Ландтсхеер, Р.Д. Андерсон, А. Муссолф, Х. Келлі-Холмс, В.О. Реган, А. Ченко, І. Р. Гоцці, Т.А. ван Дейк, Е. МакКормак, П. Чілтон, А. Гоатлі. У вітчизняній лінгвістиці значний внесок у вивчення метафори внесли Н.Д. Арутюнова, А.Н. Баранов, Ю.Н. Караулов, Е.С. Кубрякова, А.П. Чудінов, І.М. Кобозєва, Е.В. Будаєв і ін. При цьому дослідники звертаються до різних аспектів використання метафори і ставлять перед собою різні цілі і завдання, такі як, наприклад, класифікація та опис основних видів і моделей метафори, виділення характерних для політичної комунікації функцій метафори, виявлення закономірностей розгортання метафоричних образів в політичних текстах і ін.

Значний інтерес у сучасних лінгвістів викликають такі питання, як механізми метафоризації, переважання певних метафоричних моделей в конкретні історичні періоди, взаємозв'язок між частотністю метафор і суспільно-політичними змінами.

Деякі дослідники сходяться на думці, що кількість метафор в особливості, індивідуально-авторських, значно зростає в періоди суспільно-політичних і економічних криз, в передвиборний період, під час будь-яких значущих в житті громадськості подій.

Крім того, в той чи інший історичний період активізуються різні концептуальні метафори, з'являються домінантні метафоричні моделі, характерні для кожної історичної епохи. За словами А.П. Чудінова, вивчення системи концептуальних метафор в різні історичні періоди

дозволяє зробити висновок про розвиток національної політичної свідомості і про специфіку того чи іншого етапу розвитку політичної комунікації [18, с.36].

Важливе місце в дослідженні метафори в політичному дискурсі займає комбінаторна теорія кризової комунікації Х. де Ландтсхеера, яка на прикладі голландського політичного дискурсу довела існування взаємозв'язку між частотністю метафор і громадськими кризами.

В іншому дослідженні, присвяченому аналізу використання метафори в бельгійському політичному дискурсі, Х. де Ландтсхеер і Д. Фертессен довели, що кількість метафор значно збільшується в передвиборчий період.

Аналогічні дослідження тенденцій у використанні метафор були проведені і вітчизняними вченими О.М. Барановим і Ю.Н. Карауловим на матеріалі політичного дискурсу. Для перевірки гіпотези про взаємозв'язок частоти вживання метафор і кризового стану суспільної свідомості був проведений лінгвостатистичний експеримент на базі текстів ЗМІ за період з червня по вересень 1998 року.

Як показало дослідження, з 17 серпня 1998 (дата економічного кризи, або дефолту) частотність вживання метафор взагалі, а також кількість нових, креативних метафор значно зростають.

При цьому, за словами авторів дослідження, більш активне використання конвенціональних метафор при відсутності зростання параметра креативності свідчить про незначність кризи, її обмеженості за часом і силою впливу на суспільну свідомість. В період значної кризи істотно збільшується кількість креативних метафор, що обумовлено необхідністю пошуку нестандартних шляхів вирішення проблем. Таким чином, в момент гострої суспільно-політичної кризи на перший план виходить не кількісний, а якісний фактор: «Креативні метафори забезпечують якісну зміну політичного дискурсу в період кризи».

Метафора в політичному дискурсі бере безпосередню участь в процесі прийняття рішень. Зростання кола індивідуально-авторських метафор обумовлено тим, що вони мають найбільш високий прагматичний потенціал. Кілька слів необхідно додати про те, що вивчення закономірностей функціонування метафори в політичній комунікації здійснюється також в рамках лінгвокультурології. У дослідженнях, проведених в рамках лінгвокультурологічного підходу, на основі аналізу політичних дискурсів різних країн виявляються як загальні кроскультурні риси, так і відмінності в метафоричному моделюванні картини світу в кожній з цих країн. Як відзначають американські дослідники Дж. Лакофф М. Джонсон, фундаментальні культурні цінності узгоджені з метафоричною структурою основних понять даної культури. Цю ідею розвивали і лінгвісти, такі як Ю.Д. Апресян, А.Н. Баранов, В. Г. Гак, Ю.Н. Караулов, В.Г. Костомаров, Е.С. Кубрякова та ін.

Лінгвокультурологічна специфіка метафор в політичних дискурсах різних країн пояснюється впливом таких чинників, як кліматичні умови, що історично склалися культурні традиції і цінності, стереотипи поведінки в суспільстві та ін. Як відзначають Е.В. Будаев і А.П. Чудінов, лінгвокультурологічний ракурс розгляду політичної метафори дозволяє показати, що національна метафорика в одних своїх аспектах відображає національну культуру і національний менталітет, в інших - типова для певного культурного простору (Захід, Росія, Схід, Африка та ін.), а портрет - має загальнолюдський характер. На культурну своєрідність у вживанні метафор звертають увагу і основоположники теорії концептуальної метафори Дж. Лакофф і М. Джонсон. У розділі, присвяченому орієнтаційним метафорам, автори відзначають, що метафоричні орієнтації зовсім не випадкові – вони спираються на наш фізичний і культурний досвід: «Хоча полярні опозиції «верх - низ», «всередині - ззовні» і т. п. мають фізичну природу, засновані на них орієнтаційні метафори можуть варіюватися від культури до культури».

Так, наприклад, в одних культурах майбутнє знаходиться попереду нас, а в інших – позаду нас.

РОЗДІЛ 2

ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕТАФОРИ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Згідно з теорією М. В. Нікітіна лексичне значення слова є сукупністю семантичних ознак, що відносяться до опису званих словом сутностей, і включає, в себе три компоненти, а саме:

- інтенціонал (змістовне ядро значення, що структурує сукупність ключових семантичних ознак, що визначають денотат або даний клас денотатів);

- імплікаціонал (стереотипні асоціації, які традиційно асоціюються з денотатом; периферія семантичних ознак; оточуючих змістовне ядро; периферія інформаційного потенціалу лексичного значення);

- емоціонал (суб'єктивно-оцінний компонент змісту);

Так, наприклад, інтенціонал слова «зима» - це час року з грудня по лютий. Імплікаціонал ж включає ряд додаткових ознак, традиційно асоціюються з цією порою року; а саме холодна пора року, коли випадає сніг, сонце слабо гріє, люди носять теплий одяг і т.п. За словами дослідника навіть якщо зима буде тепліше іншої пори року, вона тим не менше залишиться зимою, оскільки визначальною ознакою; є часовий інтервал - з грудня по лютий.

Отже, імплікаційні ознаки актуалізуються в певному контексті, тоді як інтенціонал є постійним компонентом значення.

Як зазначає М.В. Нікітін в «Основах лінгвістичної теорії значення», більшість слів є прагматично нейтральними, вільними від вираження суб'єктивних емоційно-оцінних відносин до денотатів мови, в їх значенні є лише когнітивний компонент змісту з визначеною внутрішньою структурою. Проте, в певних умовах контексту вони можуть отримувати певне прагматичне забарвлення, але це забарвлення буде елементом змістовної структури контексту, а не самого слова.

Як приклад лексичних одиниць, які мають чисто прагматичне значення, М.В. Нікітін наводить вигуківі слова. Як відомо, основу змісту вигуків становить емоційно експресивна складова, вираз суб'єктивного ставлення, завдяки чому вони виконують в комунікації суто прагматичну роль. На відміну від вигуків, в структурі лексичного значення всіх інших слів, об'єднані і взаємодіють два типи змісту - когнітивний та прагматичний. При цьому один з цих компонентів виявляється домінуючим.

В цілому, в рамках цієї теорії лексичне значення слова розглядається як складне утворення, безпосередньо вплетене в когнітивні системи свідомості. Як уже зазначалося, ідеї М.В. Нікітіна набули значного розвитку в роботах В.І. Заботкіної, зокрема, в її дослідженнях, присвячених проблемі нових слів, або неологізмів, в сучасній англійській мові.

Виходячи з теорії лексичного значення М.В. Нікітіна, В.І. Заботкіна розглядає значення слова в аспекті прагматики як сукупність інтенціональних, імплікаційних і емоційних ознак і виділяє в новій лексиці англійської мови три відповідних класи слів з тим чи іншим домінуючим прагматичним компонентом.

Зробивши спробу прагматичної диференціації неологізмів англійської мови автор дослідження робить висновок про реальність: існування в семантичній структурі слова прагматичного значення як одного з типу значення.

У процесі аналізу корпусу матеріалу стало очевидно, що метафори, що вживаються в англійськомовному політичному дискурсі входять також піддаються класифікації згідно з вказаними прагматичними компонентами значення і можуть бути розділені на три відповідні групи. Важливо відзначити, що різні прагматичні компоненти часто об'єднуються в значення одного і того ж слова, і в нашій класифікації ми виділяємо інтенціонал, імплікаціонал або емоціонал як ключову, але не

єдину складову значення. Звісно ж, що даний метод найбільш застосовуваними є індивідуально-авторські метафори, оскільки вони є одним з засобів мовної експресивності і, отже, володіють більшим прагматичним потенціалом, ніж конвенційні метафори.

2.1. Конвенційні метафори

Як уже було зазначено вище, у випадку зі стертими метафорами виділити прагматичні компоненти: значення й уявити чіткий розподіл по групам виявляється не так просто, як з індивідуально авторськими метафорами. Причина в більшості випадків полягає в тому, що стерті метафори не містять тій мірі експресивності і конотативного значення, яке характерне для авторських метафор.

На основі аналізу значного корпусу метафор, використовуваних у виступах політичних лідерів, можна зробити висновок, що переважна більшість стертих метафор потрапляє в категорію слів, що містять інтенціональний компонент значення.

Як правило, метафоричне значення цих слів або словосполучень зафіксовано в словниках поряд з буквальним значенням. Виходячи з цього, представляючи ілюстративний матеріал, ми будемо приводити обидва значення, демонструючи тим самим, як відбувається перехід від прямого номінативного значення слова до переносного. Метафоричне значення в даному випадку є похідним від буквального і логічно з нього виводиться. Для підтвердження цієї тези звернемося до аналізу практичного матеріалу, що включає приклади як з виступів політичних лідерів.

Розглянемо кілька прикладів, які представляють різні варіанти просторової метафори, в основі якої лежить *слово path*.

- *I spoke numerous times to my counterparts in Japan, South Korea, Russia and China, drawing out their concerns, making our principles and redlines clear, and **seeking a path forward**.*

- *Я неодноразово розмовляла зі своїми колегами в Японії, Південній Кореї, Росії та Китаї, висвітлюючи їхні занепокоєння, чітко визначаючи наші принципи та принципи та шукаючи шлях вперед.*

- *But we also understand the importance of offering to engage Iran and giving its leaders a clear choice: whether to join the international community as a responsible member or to **continue down a path to further isolation**.*

- *Але ми також розуміємо важливість пропозиції залучити Іран та надання його лідерам чіткого вибору: чи приєднуватися до міжнародного співтовариства як відповідального члена або продовжувати шлях до подальшої ізоляції.*

- *It's why we have **put ourselves on a path** to double foreign assistance over the next few years. (Foreign Policy Address at the Council on Foreign Relations, Hillary Rodham Clinton, Secretary of State, Washington, DC, July 15, 2009).*

- *Ось чому ми поставили себе на шлях подвоєння іноземної допомоги протягом наступних кількох років.*

Як видно з назви, в основі просторової метафори лежить осмислення політичних реалій в просторових термінах, тобто події та процеси, що відбуваються в політичному житті, моделюються як рух в просторі. При цьому рух може здійснюватися в різних напрямках - вгору або вниз, вперед або назад, по колу – в Залежно від значення, яке автор вкладає в ту чи іншу метафору. У зверненні з питань зовнішньої політики США Хіларі Клінтон неодноразово використовує досить вживану стерту метафору - *path*. При цьому в тексті виступу ми зустрічаємо цю метафору в різних комбінаціях - *seeking a path forward, continue down a path to further isolation, put ourselves on a path*.

Буквально слово *path* визначається в словниках як стежка, доріжка. Так, The Longman Dictionary of Contemporary English (далі – LDCE 2007) наводить такі визначення:

- *a track that has been made deliberately or made by many people walking over the same ground;*

- *the space ahead of you as you move along.*

Метафоричне значення слова також зафіксовано в словниках і позначається як *the way someone takes to achieve something* (LDCE 2007). Аналіз контексту вживання метафори в наведених вище прикладах дозволяє зробити висновок про те, що за допомогою метафори *path* позначається той чи інший шлях, політичний курс, лінія поведінки – шлях уперед, шлях до подальшої ізоляції або шлях до іноземної допомоги. Ядро значення в даному випадку полягає в тому, що з безлічі стежок, кожна з яких веде до певного результату, завжди доводиться вибирати одну, так само і в політиці - керівництво будь-якої держави, США, Іран, Японія, Китай або Росія, усвідомлено вибирає той чи інший політичний курс.

Важливо відзначити, що в перших двох випадках значення метафори конкретизується за допомогою прийменників, що вказують напрямок руху *seeking a path forward i continue down a path to further isolation*. При цьому напрямок вперед або вгору (*forward, up*), як правило, несе позитивні конотації і асоціюється з прогресом, успішним розвитком, визначеними досягненнями, в той час як рух вниз або назад (*down, back / backwards*) зазвичай пов'язане з ідеєю регресу, занепаду, погіршення ситуації.

Ще один приклад, запозичений з виступу Хіларі Клінтон з питань міжнародних відносин можна назвати медичної метафорою, оскільки слово, яке використовується метафорично, в своєму буквальному значенні має відношення до медичної лексики.

Now, we know this approach is not a panacea (Foreign-Policy Address at the Council on Foreign Relations, Hillary Rodham Clinton, Secretary of State, Washington; DC, July 15, 2009)

Як відомо, *panacea* (панацея) буквально означає ліки від усіх хвороб, яких насправді не існує (*a medicine that can cure any illness* - The Macmillan English Dictionary (далі - MED 2007)). Це слово досить часто використовується метафорично в найрізноманітніших контекстах для позначення універсального способу вирішення всіх проблем (*Something that people think will solve all their problems* - MED 2007).

Так, держсекретар США Хіларі Клінтон використовує цю метафору в своєму зверненні, присвяченому, питань зовнішньої політики Сполучених Штатів. Говорячи про методи боротьби з такими глобальними викликами, як тероризм, розповсюдження ядерної зброї, світова фінансова криза і ін., вона пропонує підхід, заснований на лідерство і світовій першості США:

So we will exercise American leadership to overcome what foreign policy experts at places like the Council call "collective action problems" and what I call obstacles to cooperation.

Тож ми будемо застосовувати американське керівництво, щоб подолати те, що експерти з питань зовнішньої політики в таких місцях, як Рада, називають "проблемами колективних дій" і те, що я називаю переешкодами для співпраці.

У той же час Клінтон розуміє, що цей підхід не є «панацеєю», тобто не зможе вирішити всі існуючі проблеми, оскільки завжди є і будуть сили, негативно налаштовані по відношенню до дій США і прагнуть всіма силами підірвати спроби американської влади вирішити ті чи інші проблеми міжнародного масштабу:

Not everybody in the world wishes us well or shares our values and interests. And some will actively seek to undermine our efforts. In those cases,

our partnerships can become power coalitions to constrain or deter those negative actions.

Не всі у світі бажають нам добра чи поділяють наші цінності та інтереси. А деякі будуть активно прагнути підірвати наші зусилля. У цих випадках наші партнерські стосунки можуть стати силовими коаліціями, щоб стримувати або стримувати ці негативні дії.

Наступні приклади об'єднані на тій підставі, що в них використовуються різні моделі однієї з найбільш поширених концептуальних метафор в англійськомовному політичному дискурсі – метафори *Politics is a Game* (Політика - це Гра).

-It's a shift from an inside game to an outside game, from passive leader of a divided party to active agitator for change. (February 8, 2010 Time)

- Це перехід від внутрішньої гри до зовнішньої, від пасивного лідера розділеної партії до активного агітатора змін.

- Obama 's close friend Marty Nesbitt believed that his pal's statement was intended to tweak the Clintons and throw them off their game (February 8, 2010 Time)

Близький друг Обами Марті Несбітт вважав, що заява його приятеля мала на меті налаштувати Клінтонів і відкинути їх від гри.

- Israelis became convinced that Palestinian leader Yasser Arafat played a double game, talking peace but battling Israelis from within the Jewish state and the Palestinian territories. (February 2,2009, Time)

Ізраїльтяни переконалися, що палестинський лідер Ясер Арафат зіграв подвійну гру, розмовляючи про мир, але воюючи із ізраїльтянами в межах єврейської держави та палестинських територій.

- ... Hamas is still isolated from the main diplomatic game, as Fatah's more emollient negotiators strive to make headway. (July 10-16,2010, The Economist)

ХАМАС все ще ізольований від головної дипломатичної гри, оскільки більш помірковані переговорники "Фатха" прагнуть просунутися вперед.

- *The pro-Western Arab countries ... are still keen to bolster Mr Abbas's party and keep Hamas out of the negotiating game.* (My 10-16,2010, The Economist).

Прозахідні арабські країни ... все ще прагнуть зміцнити партію пана Аббаса і утримати "Хамас" від гри в переговорах.

Очевидно, що метафора *Politics is a Game* є конвенційною і легко впізнаваною навіть для політично не підкованої аудиторії. Ключові політичні фігури досить часто метафорично представляються як гравці, учасники своєрідного змагання кожен з яких докладає зусиль, щоб будь-якою ціною завоювати, перемогу і зайняти - позицію лідера: гра при цьому може бути, подвійна (*double game*), зовнішня і внутрішня; (*Inside / outside game*), дипломатична (*Diplomatic game*), переговорна (*negotiating game*) т.і.; сильніші гравці можуть «вибити» слабших з гри (*throw off the garnet*) або зовсім ізолювати їх (*isolate*), не допускати до гри (*keep out of the game*). Варто зазначити, що наведені приклади – це лише мала частина можливих метафоричних моделей, пов'язаних з понятійною сферою «гра». В дійсності, описувана концептуальна метафора представлена великою різноманітністю варіантів в текстах англійськомовного політичного дискурсу. Звернімося до прикладу стертої метафори з інтенсійним компонентом значення, заснованої на аналогії з фізичної діяльністю, що здійснюється людиною:

It ... will offer a place at the table to any nation, group, or citizen willing to shoulder a fair share of the burden. (Foreign Policy Address at the Council on Foreign Relations, Hillary Rodham Clinton, Secretary of State, Washington, DC, July 15, 2009) »

Він ... запропонує місце за столом будь-якій нації, групі чи громадянину, готовому взяти на себе незначну частку тягаря.

Це ще один приклад частотної метафори, значення якої легко виводиться з буквального значення слова. Відповідно до словника MED / 2007, дієслово *to shoulder* визначається наступним чином: *to lift or carry*

something on your shoulder. Інакше кажучи, це-дія (звалити собі на плечі, нести на плечах), має на увазі необхідність докласти, певні фізичні зусилля для досягнення своєї мети. Звідси впливає метафоричне значення слова, в якому; акцентується вже не стільки фізичний, скільки моральний, розумовий аспект дії: *to deal with or accept something difficult* (MED 2007); *take on (a burden or responsibility)* (Oxford Advanced Learner's Dictionary (далі - OALD 2005)).

Наступна метафора заснована на уподібненні політичного поняття предмету побуту із повсякденного життя, що володіє цілком конкретним значенням.

The U.S. offered Japan the shelter of its nuclear umbrella and access to the world's highest-spending consumers. (September 21,2009, Newsweek)

Виникнення в мові безлічі метафор подібного роду обумовлено необхідністю зробити складні політичні поняття більш доступними для широкої аудиторії, пояснити абстрактні явища з допомогою простих і зрозумілих аналогій.

Як видно з першого визначення слова *umbrella* - *an object that you hold over your head when it is raining* (MED 2007) - ядро значення в буквальному сенсі - це захист від дощу. При метафоричному перенесенні слово набуває більш абстрактного значення - засіб, що забезпечує захист від будь-якої загрози взагалі (*something that gives protection (the UN aid umbrella)* - MED 2007). Виходячи з цього, метафора, що аналізується вживається в самих різних контекстах для позначення поняття в ширшому сенсі. Так, у наведеному прикладі мова йде про так звану «ядерну парасольку» (*nuclear umbrella*), яку Сполучені Штати пропонують розкрити над Японією з метою захисту від атомної загрози з боку інших держав.

Наведемо ще приклади подібного роду.

- *Years of debate over Iraq and terrorism have left our unity on national security issues in tatters, and created a highly polarized and partisan backdrop for this effort.* (December 2, 2009 Obama's Address on the War in Afghanistan)

Багаторічні дискусії з приводу Іраку та тероризму залишили нашу єдність з питань національної безпеки безладною і створили дуже поляризовану та прихильну програму для цих зусиль.

- *America's relations with Russia, which were in tatters by the end of the administration of George W. Bush, have improved.* (July 10-16, 2010 The Economist)

Відносини Америки з Росією, які до кінця адміністрації Джорджа Буша були обшарпаними, покращились.

Буквально слово *tatters* визначається в словниках як *old torn pieces of clothing: shreds* (MED 2007); *irregularly torn pieces of cloth, paper, or other material* (OALD 2005), тобто лахміття, шматки, зношена або розірвана одяг, шматки тканини або паперу. Метафоричне значення виразу *in tatters*, логічно випливає з буквального, передбачає дуже погане стан чого-небудь, будь то план, угода, відносини та ін.: *something such as a plan or an agreement that is in tatters has been spoiled and will probably fail; in very bad condition* (MED 2007); *destroyed, ruined* (OALD 2005). Ядро значення в даному випадку полягає в крайньому ступені ушкодження, яке практично неможливо виправити. У першому з наведених прикладів метафора *in tatters* використовується для опису тих розбіжностей, які існують в Сполучених Штатах в питаннях національної безпеки. У другому випадку мова йде про двосторонні відносинах між Сполученими Штатами і Росією, які до кінця президентського терміну Джорджа Буша залишали бажати кращого. Метафори, використані в наступних двох прикладах, засновані на аналогії між явищами політичного життя і особливостями людського організму.

That is why it is ideas - their history and their consequences - that should be the lifeblood of this year's Davos meeting. (February 2, 2009, Time). Як

відомо, кров *lifeblood*: [literary] *someone's blood* - MED 2007; [Literary] *the blood, as being necessary to life* - OALD 2005) - це життєво важливий елемент, що забезпечує нормальне функціонування всього організму. Отже, і метафоричне значення слова засноване на ключовій характеристиці - висока, першорядна, життєва важливість. В словниках MED 2007 і OALD 2005 ми знаходимо такі визначення:

- the most important part of something that makes it continue to exist and be successful;

- the indispensable factor or influence that gives something its strength and vitality.

У наведеному прикладі за допомогою метафори *lifeblood* підкреслюється значимість, цінність свіжих ідей для майбутнього Всесвітнього економічного форуму в Давосі на тлі світової фінансової / кризи. Слід зазначити, що аналізована метафора використовується в останньому абзаці статті, як би завершуючи її. При цьому та ж сама думка – про необхідність новаторських, сміливих ідей для зустрічі світових лідерів - винесена в підзаголовок статті:

Big ideas - and real solutions - are needed if faith in capitalism is to be restored.

Розглянемо другий приклад.

The economy was badly hit by the great recession, thanks to its umbilical link to the United States (July 10-16, 2010 The Economist)

При зверненні до тлумачних словників англійської мови можна помітити, що всі використовувані в даній роботі словники містять вираз *umbilical cord*, а не *umbilical link*, яке використовує автор статті. Однак з огляду на тотожність значення цих слів - як *cord*, так і *link* позначають «зв'язок» - в аналізі наведеного прикладу ми будемо розглядати їх як синоніми.

Словник LDCE 2007 фіксує як буквально, так і метафоричне значення виразу *umbilical cord*:

1. *a long-narrow tube of flesh that joins an unborn baby to its mother;*
2. *a strong feeling of belonging to or a strong feeling of relationship with a particular place, person, organization, etc.*

Словник OALD 2005 наводить такі визначення прикметника *umbilical*, також включають пряме і переносне значення:

- *relating to or affecting the navel or umbilical cord;*
- *extremely close; inseparable:*
- *(of a pipe or cable) connecting someone or something to a source of essential supplies.*

У словнику MED 2007 можна знайти тільки буквальне значення словосполучення, *umbilical cord (a long tube that connects a baby to its mother before it is born and through which it receives food and oxygen. It is cut immediately after birth)*, але при цьому наводиться також вираз *cut / sever the umbilical cord - to stop depending on another person or organization for help and support*. Аналог цього метафоричного вираження є і в російській мові - «перерезать пуповину», тобто перервати життєво важливий зв'язок або залежність, адже в момент перерізання пуповини в буквальному, значенні дитина відділяється від матері, стає самостійною, повноцінною одиницею.

Виходячи з аналізу наведених визначень, можна зробити висновок, що в статті «Rising violence, fading hopes», де мова йде про складну політичну і економічну обстановку в Мексиці, автор за допомогою метафори *umbilical link* характеризує відносини Мексики зі Сполученими Штатами, підкреслюючи тим самим її тісний взаємозв'язок з США і залежність від цієї країни.

Незважаючи на те, що конвенційні метафори в цілому позбавлені експресивності, серед них все ж можна виділити деякі випадки, які мають певний ступінь оцінності і емоційної забарвленості. Цікаво, що метафори, що належать до цієї групи, тобто містять емоційний компонент значення, несуть переважно негативні конотації.

Розглянемо перший приклад.

Mr Sharon now says that even bloody-handed prisoners may be freed
(February 12, 2005, The Economist)

Можна припустити, що прикметник *bloody-handed* утворилося від виразу *to have blood on your hands*, який, в свою чергу означає «бути відповідальним за чиюсь смерть» (*to be responsible for someone's death or for many deaths* - MED 2007). В даному контексті *bloodyhanded prisoners* позначає ув'язнених, які обвинувачуються у вбивстві. Незважаючи на те, що це стерта метафора і її переносне значення зафіксоване в словниках, вона має досить високий ступінь експресивності і емоційності. У порівнянні з більшістю нейтральних стертих метафор, які виражають оцінку, це слово використовується переважно в контекстах, пов'язаних з серйозними проблемами, і містить різко негативні конотації.

Наведемо приклад розгорнутої медичної метафори, в даному випадку з перевагою емоційно-оцінного прагматичного компонента значення.

We're in Afghanistan to prevent a cancer from once again spreading through that country. But this same cancer has also taken root in the border region of Pakistan (Obama's Address on the War in Afghanistan, December 2, 2009). У зверненні, присвяченому новій стратегії війни в Афганістані президент США Барак Обама порівнює екстремізм з: невиліковної хворобою.

У словнику MED 2007 зафіксовано як пряме, так і переносне значення слова *cancer*:

1. *a serious illness caused: by a group of cells in the body increasing: in, an uncontrolled way;*

2. *something harmful that affects a lot of people and is difficult to stop.*

Як видно з визначень, буквально *cancer* (рак) позначає одне з найважчих захворювань, яке вражає мільйони людей у всьому світі і насилу піддається лікуванню. Оскільки слово спочатку, містить в собі

негативні конотації, його метафоричне вживання також характеризується; негативним емоційним забарвленням. Використовуючи метафору *cancer* стосовно таких глобальних проблем як екстремізм і тероризм, підкреслюється, з однієї сторони, актуальність і масштаб поширення цієї загрози, і а з іншого боку – складність протистояти її поширенню і, в практичному плані, неможливість її перемогти, знищити.

Наступна метафора, як і описана вище, побудована на аналогії з фізичним станом людини і також містить негативні конотації.

But in truth, the demise of the Israeli peace movement has been a long, drawn-out agony. (February 2, 2009 Time)

Стаття «Lonesome doves» в журналі Time присвячена діяльності активістів ізраїльського руху проти військового вирішення арабо-ізраїльського конфлікту. Про зміст статті можна здогадатися вже по її метафоричному заголовку: миротворці не випадково представлені як самотні голуби, оскільки саме голуб, як відомо, є символом світу.

Основна ідея автора полягає в тому, що після чергової спалаху насильства в секторі Газа нечисленні ізраїльські миротворці починають втрачати віру в можливість мирного врегулювання тривалого на довгі роки конфлікту. При цьому поступовий захід миротворчого руху уподібнюється тривалій агонії.

Метафора *a long, drawn-out agony*, безумовно, має високий ступінь оцінності, причому оцінковості зі знаком «мінус». Слово *agony* буквально означає *great pain* (MED, 2007), *very severe pain* (LDCE 2007), *extreme physical or mental suffering; the final stages of a difficult or painful death* (OALD 2005). Метафоричне значення слова також зафіксовано в словниках, оскільки метафора – стерта

- *a strong and unpleasant feeling, especially great worry or sadness* (MED, 2007)

- *a very sad, difficult, or unpleasant experience* (LDCE 2007)

Якщо зіставити наведені визначення, можна зробити висновок, що негативні конотації, властиві буквальному значенню слова, тобто фізичного болю, переносяться на метафоричне значення, що позначає дуже сильні, болісні переживання, що носять в більшості випадків духовний характер. Слід також додати, що агонія, як правило, передуює летального результату, а саме про смерть миротворчого руху Ізраїлю і йдеться в статті.

Наведемо ще один приклад метафори, заснованої на аналогії з досвідом людських переживань, але на цей раз швидше моральних, ніж фізичних.

- *A cabinet containing disgruntled folk from both parties will be a nightmare to run.* (May 13, 2010 The Economist)

- *To witness the aftermath of the earthquake in Haiti is to be lost inside a walking nightmare.* (February 8, 2010 Time)

В обох наведених прикладах використана метафора *nightmare*, яка, так само, як в описаному вище прикладі, володіє негативними конотаціями.

Відповідно до словника MED 2007, *nightmare* (кошмар) визначається як дуже страшний і неприємний сон (*a very frightening and unpleasant dream*). Виходячи з буквального значення, слово *nightmare* стало досить вживаною метафорою, що позначає різного роду негативні або малоприємні ситуації. Метафоричне значення зафіксовано в словнику MED 2007 як *an extremely difficult or frightening situation*. Аналогічні значення наводяться і в інших тлумачних словниках англійської мови.

У першому з наведених прикладів, запозичений зі статті «Britain's accidental revolution», йдеться про можливий склад нового уряду Великобританії в результаті минулих в країні парламентських виборів.

У другому прикладі йдеться про страхітливі наслідки руйнівного землетрусу на Гаїті, яке інакше як кошмаром назвати складно.

Для того щоб зрозуміти сенс конвенційної метафори, адресату, як правило, не потрібно володіти якимись особливими знаннями або додатковою інформацією, оскільки такі метафори всім зрозумілі і регулярно використовуються в повсякденному житті. Тому і випадків стертих метафор, що містять імплікаціональний компонент значення, зустрічається не так багато.

Як показав проведений аналіз, в більшості випадків слова і словосполучення, використовувані метафорично, в своєму буквальному значенні належать до технічної, спортивної, військової, медичної, релігійної лексики.

Як перший приклад розглянемо випадки вживання спортивної метафори *to be sidelined* або *wait / sit on the sidelines*.

- *Such a plan might run into opposition from the American opposition which would not want to be sidelined.* (Bush needs public support, The Independent (ICE-GB, w2e - 004047)).

- *Meanwhile Hamas waits on the sidelines as the proximity talks stumble.* (July 10 16, 2010 The Economist)

- *think it's going to be important for Republicans to recognize that the American people are not simply looking for them to stand on the sidelines; they're going to have to roll up their sleeves and get to work.* (President Obama Interview, National Journal, October 19, 2010) 42.

Вираз *to be sidelined*, використане метафорично у всіх наведених фрагментах, запозичене зі спортивної термінології та має буквальне значення *to be unable to play in a game because you are injured* (MED 2007). Пізніше воно набуло переносного, або метафоричного значення - *to be unable to take part in something*, яке і реалізується в описуваних прикладах.

Саме по собі слово *the sidelines* визначається в словнику MED 2007 як:

1. *the area at the edge of a sports field;*

2. *a situation in which you watch something that is happening but are not involved in it or can not influence it.*

Очевидно, що в аналізованих прикладах реалізується друге, метафоричне значення слова. Інакше кажучи, опинитися або чекати «на бічній лінії», або «за межами спортивного майданчика», означає бути поза грою / бути відстороненим від участі в грі, тобто не мати можливості брати участь в подіях, що відбуваються і яким-небудь чином на них вплинути.

Наведемо другий приклад спортивної метафори.

The financial regulatory bill is the final piece of a legislative hat trick that also included the stimulus bill and the landmark new health care law. (July 15, 2010 The New York Times)

Словник MED 2007 дає тільки буквальне визначення словосполучення *hat trick: three goals scored by the same person in one game of a sport such as football or hockey.*

Однак якщо звернутися до словника OALD 2005, поряд з буквальним, можна виявити і метафоричне значення цього виразу:

1. *(in soccer) the scoring of three goals in a game by one player or (in cricket) the taking of three wickets by the same bowler with successive balls;*
2. *three successes of the same kind within a limited period.*

Як видно з наведених визначень, в розглянутому уривку метафорично використовується вираз з понятійної сфери Спорт / Гра, будь то футбол, хокей або боулінг. Його буквальне значення є досить специфічним, оскільки не є загальновідомим і може бути зрозуміло лише тій частині аудиторії, яка знайома з правилами однієї з цих ігор і з вживаної в цих іграх лексикою.

Однак, судячи з того, що метафоричне значення словосполучення *hat trick* зафіксовано в ряді словників, метафора вже встигла міцно увійти в мову, втративши свою новизну і індивідуальність. Так само, як в буквальному сенсі перемога в грі складається з трьох забитих голів, так і

при метафоризації ядро значення не змінюється, а лише переноситься в нову понятійну сферу - Політика, Економіка.

У статті «*Obama Pushes Through Agenda Despite Political Risks*» з газети The New York Times йдеться про досягнуті президентом США успіхи в сфері відновлення американської економіки з моменту його обрання в 2008 році. Зокрема, йдеться про підписання законопроекту про реформі фінансового регулювання, який став найбільш значущим законодавчим досягненням Барака Обами з часу прийняття закону про реформі охорони здоров'я на початку 2010 року.

Саме про це йдеться в наведеному вище уривку: законопроект про фінансове регулювання метафорично представляється як той самий третій гол або м'яч, завершальний законодавчу перемогу американського президента. Два інших виграшних ходи - закон про стимулювання економіки і закон про реформу охорони здоров'я.

Досить часто в політичній комунікації застосовується карткова термінологія. Для тих, хто добре знайомий з правилами різних ігор в карти, такі метафори цілком зрозумілі і доступні, але не можна виключити, що адресату, мало обізнаному в цій області, може знадобитися додаткова інформація для їх адекватної інтерпретації. Виходячи з цього, ми віднесли ці метафори до групи з імплікаційним компонентом значення.

Перший приклад запозичений зі статті «The Solvency Doctrine», в якій йдеться про зовнішньополітичної лінії, яку буде проводити новий президент США Барак Обама в умовах глобальної фінансової кризи.

The world deals the cards, and a President plays them as best he can. Barack Obama starts with a bad hand. (February 2, 2009 Time)

Зокрема, у статті йдеться про те, в якому стані знаходиться країна до моменту приходу Барака Обами до влади і як йому належить подолати існуючі проблеми, що дісталися йому в спадок від попередників, перш за все, від Адміністрації Джорджа Буша.

Наведений уривок містить розгорнуту метафору, за допомогою якої відбуваються в світі події моделюються як якась глобальна карткова гра, в ході якої гравцям з різних країн лунають карти (*The world deals the cards*) і кожен з учасників (в даному випадку - президент країни) грає настільки добре, наскільки вміє (*a President plays them as best he can*). Характеризуючи початок «ігри» американського президента, автор використовує карткову ідіому *to deal (someone) a bad hand* або *to be dealt a bad hand*, яка визначається наступним чином: *to give someone bad cards in a card game, to receive bad cards in a card game*.

Цікаво, що в словнику ідіоматичних виразів наводиться метафоричне значення цього виразу: *to give someone a disadvantage in something, to receive disadvantages in something*.

Таким чином, твердження *Obama starts with a bad hand* означає, що йому дісталися у грі погані карти, тобто він спочатку виявився не в виграшній ситуації. Однак погані карти на початку гри, як відомо, зовсім не виключають можливості її позитивного результату.

Наведемо ще один приклад використання карткової метафори, на цей раз з журналу *The Economist*.

Politics has tended to trump economics right from the start of the euro, when indebted countries like Belgium and Italy were allowed in. (My 10-16 2010, *The Economist*)

Іменник *trump* (козир) визначається в словнику *MED 2007* як *a card belonging to the suit (= one of the four types of cards) that players decide will be worth the most in a card game*. Дієслово, утворене від цього іменника, має два визначення в словнику - буквальне і переносне:

1. *to win against another card in a game by playing a trump;*
2. *to win or to succeed, for example in sports or business, because you have an advantage that your opponent does not have.*

У наведеному вище контексті як козирної карти, здатної побити всі інші, представлена політика, в той час як економіка виявляється явно

слабкіше. За словами автора статті, світова економічна криза обернулася для Європи і політичною кризою.

Падіння єдиної європейської валюти відбилося на всіх членах Євросоюзу, незалежно від економічної ситуації всередині кожної з країн. Ідея, яку допомагає передати наведена метафора, полягає в тому, що при прийнятті тих чи інших держав до складу ЄС (наприклад, Бельгії та Італії, обтяжених боргами) політичні міркування виявилися сильнішими економічних.

Наступний приклад також є випадком вживання стертою метафори.

North Korea has few cards to play in international politics. Yet the isolated communist state is now brandishing what appears to be its ace saying it will test a nuclear weapon and spreading disquiet in Asia and beyond. (October 4, 2006, The Economist)

У статті «*North Korea's dangerous game*» мова йде про погрози з боку північної Кореї випробувати ядерну бомбу, які викликали серйозну стурбованість як в Азії, так і в країнах Заходу. Метафора, використана автором, заснована на уподібненні зовнішньополітичної тактики країни гри в карти. Північна Корея метафорично представлена як гравець, який не має багато карт (*has few cards to play*), але при цьому розмахує своїм козирем, або тузом (*brandishing what appears to be its ace*), яким є наявність у неї атомної бомби.

Для адекватної інтерпретації цієї метафори, читачеві, безумовно, потрібне знання специфіки та термінології карткових ігор. Розглянемо значення слова *ace*, ключового для аналізованої розгорнутої метафори. Словник OALD 2005 фіксує тільки буквально значення цього слова: *a playing card with a single spot on it, ranked as the highest card in its suit in most card games.*

Два інших словника, використовуваних в цій роботі, поряд з буквальним, призводять також метафоричне значення слова:

- *someone who is extremely skilful at doing something (a soccer ace)* (LDCE 2007);

- *someone who is very good at doing something* (MED 2007).

Однак, судячи з контексту статті, ці значення не відповідають змістом, який автор вкладає в метафору. Метафоричне значення, найбільш повно відповідає інтенції автора в даному випадку, можна вивести зі значення виразу *hold / have (all) the aces*, яке словники LDCE 2007 і MED 2007 визначають як *to have the advantages in a situation so that you are sure to win i to have a big advantage over other people* відповідно, тобто «мати явну перевагу над конкурентами».

Наведемо ще один приклад метафоричного вживання слова, має досить специфічне пряме значення, стосовно подіям політичного життя.

Trouble had long been brewing inside the governing People of Freedom (PdL) movement, as relations deteriorated between the prime minister and Mr Fini, who for 16 years stood at his side (August 7-13, 2010 The Economist).

У статті, з якої взято даний фрагмент, мова йде про конфлікт між італійським прем'єр-міністром Сільвіо Берлусконі та його колишнім партнером по партії і соратником Джанфранко Фіні.

Згадуючи довгу історію взаємин Берлусконі і Фіні, автор зазначає, що в міру того як відносини між ними погіршувалися, проблеми назрівали і в правлячій партії «Народ свободи» (*People of Freedom*). При цьому метафорично використовується дієслово *to brew*, що має досить вузьке і конкретне буквальне значення:

1. *to make beer;*

2. *if tea or coffee is brewing, or if you are brewing it, you have made it and left it to develop a stronger flavour* (MED 2007).

Як видно з наведених визначень, обидва значення припускають дія, що вимагає значних витрат часу як приготування пива шляхом зброджування, так і заварювання справжньої кави або чаю являє собою

досить тривалий процес. Відповідно, і метафоричне вживання слова стосовно конфлікту „Назріває всередині партії «People of Freedom», має на увазі тривалу дію, поступовий процес, який займає певний проміжок часу *if something bad is brewing, it is beginning to happen* - MED 2007).

В останньому прикладі цієї групи в основі метафори лежить назва конкретної торгової марки, яка за допомогою метафоричного перенесення набуває значення характеристики людини, в даному випадку колишнього президента і нинішнього прем'єра Росії Володимира Путіна.

Putin has a Teflon quality because he's a unifying figure, and people see no alternative to him (says Valery Fyodorov of Moscow's VTsIOM polling agency, noting that Putin polled 71 percent in December). (January 31, 2005, Newsweek).

Автор статті в журналі Newsweek дає, в цілому, критичний погляд на російського президента і його політичний курс. При цьому він стверджує, що, хоча Путін і «продолжає віддаляти країну від демократії», він все ж зберігає популярність серед російського населення. Для підтвердження своїх слів, автор цитує висловлювання генерального директора Валерія Федорова, яке і містить метафору.

Для того щоб зрозуміти метафору *Putin has a Teflon quality*, необхідно мати деякі додаткові відомості про те, що таке Тефлон, оскільки це не просто слово, а торгова марка, фірмовий знак, використовуваний компаніями для відмінності своїх товарів від продукції інших виробників.

Словники MED 2007 і LDCE 2007 дають подібне визначення слова *Teflon*, фіксуючи тільки буквально значення і позначаючи його позначкою «*Trademark*», тобто торгова марка: *[trademark] a type of plastic often put on pans to prevent food from sticking to them; [Trademark] a plastic that stops things from sticking to it, used on the inside of pans to stop food sticking to the pan.*

Однак якщо звернутися до словника OALD 2005, можна знайти і метафоричне значення слова, а саме: *[as modifier] denoting someone whose reputation remains undamaged in spite of scandal or misjudgment.*

Виходячи з цього визначення, цілком справедливо припустити, що, використовуючи словосполучення а *Teflon quality* стосовно до Путіна, автор прагне підкреслити, що репутація президента в очах народу залишається незаплямованою, незважаючи на нескінченну критику і звинувачення на його адресу - вони просто не 'пристають' до нього, а велика частина населення Росії продовжує його підтримувати і схвалює його дії як політичного лідера.

2.2. Індивідуально-авторські метафори

Перша група включає слова або словосполучення з інтенціональним прагматичним компонентом. Це означає, що набір ознак або властивостей, що визначають об'єкт, виражається в значенні цих слів експліцитно. Іншими словами, метафори, які стосуються цієї групи, засновані на прямому номінативному значенні. З цього випливає, що для розуміння таких метафор ключову роль відіграє буквальне значення слова, що утворює сутність даної метафори.

Перший приклад можна умовно віднести до морських метафор, оскільки слово *shoal* в своєму першому і основному значенні пов'язано з морською тематикою.

Three years ago the economy staggered under low oil prices, soaring joblessness and domestic debt. The past two years have steered it past such shoals. (February 12, 2005, The Economist).

Три роки тому економіка похитнулася з низьких цін на нафту, зростаючи безробіття та внутрішній борг. Останні два роки пройшли повз такі мілини.

Цей приклад авторської метафори з інтенціональним компонентом значення ми запозичили зі статті «*Shifting sands*», яка присвячена ситуації

в Саудівській Аравії після минулих там демократичних виборів в 2005 році.

Словник MED 2007 дає такі визначення слова *shoal*:

1. *a group of fish that swim together;*
2. *a small hill on the bottom of the sea that can be dangerous for boats.*

Як видно, жодне з цих значень не підходить за змістом в уже згадуваному уривку, а це означає, що слово вжито не в одному з своїх буквальних значень, а метафорично. Проаналізувавши контекст, в якому використано слово, і наведені визначення зі словника, можна зробити висновок, що метафорично переосмислюється друге значення слова *shoal* і означає воно в даному випадку ті економічні проблеми і складності, які створюють вкрай несприятливу ситуацію в країні.

Таким чином, безробіття, низькі ціни на нафту і внутрішній борг осмислюються не просто як якісь небезпечні чинники, але скоріше як приховані загрози, схожі на ті маленькі піднесення на дні моря – *small hills on the bottom of the sea* - які не так легко обійти.

Розглянемо приклад метафори персоніфікації, яка є однією з базових метафор, використовуваних в політичній комунікації.

Як зазначає І.М. Кобозєва, метафора персоніфікації (уособлення) в теорії метафори зазвичай характеризується як базисна, що лежить в основі властивого людині способу осягнення навколишнього світу.

Those who cling to power through corruption and deceit and the silencing of dissent, know that you are on the wrong side of history; but that we will extend a hand if you are willing to unclench your fist. (Obama Inaugural Address, January 20, 2009 Washington, DC)

Ті, хто тримається за владу шляхом корупції та обману та замовчування інакомислення, знають, що ви перебуваєте на неправильному боці історії; але що ми протягнемо руку, якщо ви готові розтиснути кулак.

У наведеному контексті міждержавні відносини уподібнюються відносинам між людьми і концептуалізуються через звернення до фізичного впливу. У своїй інавгураційній промові Барак Обама звертається до політичним лідерам мусульманського світу, закликаючи їх до співпраці, заснованому на взаємній повазі та спільних інтересах. Така співпраця метафорично представляється як вітальне рукостискання. Згідно з визначенням в словнику MED 2007, *extend your hand* буквально означає «простягнути кому-небудь руку, щоб вони могли її потиснути в знак привітання» (*to hold out your hand to someone so they can shake it as a greeting*). Зрозуміло, що в даному випадку вираз використано в метафоричному значенні, що не зафіксованому в словнику, і означає перехід на новий рівень відносин, від конфлікту і розбіжностей до світу і взаємовигідного партнерства. При цьому ворожа налаштованість уподібнюється стислому кулаку. Вираз *clench your fist*, за визначенням MED 2007, також має лише пряме значення (*squeeze your fingers closed*), а переносне, або метафоричне, значення воно набуває в контексті.

Якщо стиснений кулак символізує злість і агресію, то відповідно, розтиснути кулак означає бажання залагодити конфлікт мирним шляхом, домовитися, піти на компроміс.

Звернемося до прикладу індивідуально-авторської просторової метафори, за допомогою якої події політичного життя образно представляються як свого роду подорож, дорога.

We know that progress will not likely come quickly, or without bumps in the road, but we are determined to begin and stay on this path. (Foreign Policy Address at the Council on Foreign Relations, Hillary Rodham Clinton, Secretary of State, Washington, DC, July 15, 2009).

Ми знаємо, що прогрес, швидше за все, не настане швидко, або без нерівностей на дорозі, але ми твердо налаштовані розпочати і залишитися на цьому шляху.

У зверненні з питань зовнішньої політики Сполучених Штатів Хіларі Клінтон активно використовує метафору дороги, шляхи, руху. При цьому вона відзначає, що майбутня дорога не може бути «без ям», то є шлях до прогресу в будь-яких зовнішньополітичних питаннях не може бути легким, без перешкод і труднощів. Що використовується при цьому метафорично слово *bump* має два визначення в словнику MED 2007, і обидва з них - буквальні:

1. *a raised part on a surface (a bump in the road);*
2. *a hit or knock to a part of your body.*

Очевидно, що метафора, створена автором в уже згадуваному прикладі, заснована на першому з наведених значень - словосполучення *a bump in the road* приведено в словнику в якості ілюстрації до цього значення.

Схожу просторову метафору ми зустрічаємо в заголовку статті «*Potholes on the path to prosperity*» в журналі *Time* (February 2, 2009), аналізує наслідки світової економічної кризи в країнах Східної та Південної Азії.

Словник MED 2007 наводить такі визначення слова *pothole*:

1. *a hole in a road;*
2. *[British] a large natural hole in a mountain or under the ground.*

На відміну від *bump*, буквально означає виступ на дорозі, *pothole* має протилежне значення - поглиблення, яма, вибоїна. При цьому сенс цих слів при метафоричному вживанні один і той же - перешкоди, труднощі, що зустрічаються на шляху до наміченої мети, до прогресу, процвітання і добробуту.

Наступні два приклади є випадки метафоричного вживання слова *mesh*, що володіє вельми специфічним технічним значенням. Виходячи з цього, дані приклади можна умовно віднести до категорії технічних метафор.

They are linked by post-war history and a mesh of institutional bonds between ministers, officials, soldiers and students. (July 10-16, 2010 The Economist)

У статті «*The neighbours fall out*» описуються двосторонні відносини між Францією і Німеччиною. При цьому автор порівнює їх з сусідами, що постійно сваряться, яким, незважаючи на їх відмінності і взаємне неприйняття, судилося жити разом: *One account of how President Nicolas Sarkozy and Chancellor Angela Merkel are getting on holds that the pair are bound like squabbling neighbours, condemned to live together despite their differences.*

Відзначаючи міцний зв'язок між двома європейськими країнами, автор використовує метафору для опису складної структури існуючих інституційних взаємозв'язків на різних рівнях - *a mesh of institutional bonds between ministers, officials, soldiers and students.*

Єдине значення слова *mesh*, яке наводиться в словниках - це «*a piece of material like a net, made from a lot of closely connected wires, strings etc*». Можна припустити, що дане слово вибрано автором для створення метафори через основну характеристику, що лежить в основі його значення, яку можна позначити як структурна складність, багатогранність. Виходячи з цього, численні зв'язки між німецькими і французькими чиновниками, солдатами і студентами метафорично переосмислюються як дротяна сітка, що складається з безлічі тісно пов'язаних дрібних дротів / проводів / ниток.

Ще один приклад використання слова *mesh* в якості метафори ми запозичили зі статті «*The cosmetics queen, the minister and the president*» в журналі The Economist, присвяченій найбільшому скандалу, в центрі якого виявилися власниця косметичної лінії L'Oreal Ліліан Бетанкур, міністр праці Франції Ерік Верт і президент Франції Ніколя Саркозі.

The mesh of money and politics has a further twist. (July 10-16,2010, The Economist)

Суть цієї історії полягала в тому, що найбагатшу жінку Європи Ліліан Бетанкур звинуватили в ухилянні від сплати податків і в нелегальному фінансуванні передвиборчої кампанії Ніколя Саркозі. Внаслідок звинувачення в корупції поширилися на весь уряд Франції і президента країни Ніколя Саркозі. Описуючи розвиток ситуації, що склалася, автор використовує слово *mesh* в якості метафори для опису того клубка протиріч, звинувачень і підозр, який утворився в результаті скандалу з залученням грошей і політики.

Далі розглянемо випадок вживання в політичному контексті метафори, заснованої на слові *bomb*. *It's simply decided that the most plausible path to a bill is to warn the public that the financial system is Still a ticking bomb.* (February 8, 2009 Time)

Стаття «*Can bank-bashing help Obama?*» присвячена рішенням президента США Барака Обами про введення додаткового податку на найбільші банки країни, щоб відшкодувати витрати державної скарбниці в період економічного спаду.

Наведемо основні значення слова *bomb*, які фіксує словник OALD 2005:

1. *a container filled with explosive or incendiary material, designed to explode on impact or when detonated by a timing, proximity, or remote-control device;*

2. *(the bomb) nuclear weapons considered collectively as agents of mass destruction (she joined the fight against the bomb);*

3. *(a bomb) British informal a large sum of money (that silk must have cost abomb);*

4. *[informal] a film, play, or other event that fails badly (that bomb of an old movie);*

5. *(the bomb) [US informal] an outstandingly good person or thing (the site would really be da bomb if its content were updated more frequently).*

При цьому очевидно, що в аналізованому контексті метафоричне вживання слова засноване на першому і основному значенні слова *bomb*. Асоціації, які в першу чергу викликає вираз *a ticking bomb* і які становлять ядро його значення, - це непередбачуваність, небезпека, загроза вибуху. Виходячи з цього, можна констатувати, що за допомогою аналогії, яку автор проводить між фінансовою системою і бомбою з годинниковим механізмом (*ticking bomb*), підкреслюється її нестабільність, нестійкість і ймовірність будь-якої миті «вибухнути», впасти, обвалитися.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного в роботі дослідження дозволяють зробити такі висновки.

Розгляд існуючої науково-теоретичної бази з теми дослідження в поєднанні з аналізом ілюстративного матеріалу показав, що метафора широко застосовується в англійськомовному політичному дискурсі як ефективний інструмент впливу на свідомість цільової аудиторії, перетворення політичних поглядів адресата і спонукання до певних дій.

Зокрема, дослідження великого корпусу метафор з точки зору превалювання в їх значенні тих чи інших прагматичних компонентів підтвердило тезу про високий прагматичний потенціал індивідуально-авторських метафор. Як уже неодноразово зазначалося у цій роботі, авторські метафори спочатку націлені на надання емоційного впливу на адресата, тоді як конвенціональні метафори в більшості випадків втратили експресивно-емоційно-оціночні конотації і стали частиною загальноживаної лексики. Тим не менш, деякі стерті метафори зберігають певний ступінь оцінковості і експресивності, що було доведено на конкретних прикладах.

Крім того, вивчення особливостей функціонування концептуальних метафор у виступах політичних лідерів дозволило виявити, що метафора може виконувати в тексті важливу структуруючу роль. Крім того, що метафори роблять мовлення більш яскравим і експресивним, а також значно полегшують процес осмислення адресатом політичних реалій, вони можуть забезпечувати смислову та емоційну цілісність тексту. Як показав аналіз фактичного матеріалу, найчастіше використання метафор в тексті є зовсім не випадковим, а взаємопов'язаною системою, в рамках якої автор свідомо вживає ті чи інші метафори в різних частинах тексту.

Аналіз практичного матеріалу наочно продемонстрував, що індивідуально-авторські метафори містять різні емоційно-оцінні

конотації. В цілому, такі метафори володіють набагато більшим прагматичним потенціалом, ніж конвенційні, оскільки вони спочатку створюються автором з метою надати емоційного впливу на читача, а також висловити своє власне ставлення до предмету обговорення. Хоча деякі стерті метафори також можуть висловлювати певний ступінь оцінки, в більшості випадків виділити прагматичні компоненти в їх значенні представляється досить складним, оскільки, ставши частиною загального лексикону, багато з них повністю втратили свою експресивність.

Усе вищевикладене дає підставу стверджувати, що метафора є невід'ємною складовою сучасного англійськомовного політичного дискурсу. За умови вдалого використання метафор політичними діячами цей мовний засіб може стати багатофункціональним і вкрай корисним інструментом, який не тільки робить мову більш експресивною і дає можливість висловити власну позицію щодо різних питань, але і слугує досягненню головної мети політичної комунікації - надання емоційного впливу на свідомість цільової аудиторії, перетворенню політичних поглядів і спонуканню адресата до вчинення певних дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова О.В. Проблемы экспрессивного синтаксиса. М.: Высшая школа, 1984. 189 с.
2. Английский национальный характер. Сборник статей и извлечений из работ об английском языке и культуре. Сост. М.М. Филиппова. М.:Добросвет М., 2006. 167 с.
3. Андерсон Р. Каузальная сила политической метафоры. Зарубежная политическая лингвистика. Учебное пособие. М., 2007. 209 с.
4. Анисимова А.А. Роль метафоры в структуре политического дискурса. III Международные Бодуэновские чтения: И.А. Бодуэн де Куртенэ и современные проблемы теоретического и прикладного языкознания: труды и материалы в 2 т. Казань, 2006. С.56 - 60
5. Аристотель. Поэтика . Пер. М. Л. Гаспарова. Сочинения в 4-х т. т. 4. М.: Мысль, 1984. 456 с.
6. Арутюнова Н.Д. Метафора и дискурс. Теория метафоры М.: Флинта: Наука, 1990. С.1-40.
7. Банин В.А. Субстантивная метафора в процессе коммуникации. Дисс....канд. филол. наук. М., 1995. 58 с.
8. Баранов А.Н. Политический дискурс: методы анализа тематической структуры и метафорики. М., 2004. 206 с.
9. Баранов А.Н. Политическая метафорика публицистического текста: возможности лингвистического мониторинга. Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования. М., 2003. 307 с.
10. Бойцова Е.В. Типы метафоризации в англоязычной экономической публицистике. Автореф. дисс. ...канд. филол. наук. - Санкт-Петербург, 2007. 15 с.
11. Болдина Л.И. Ирония как вид комического. Дисс. ...канд. филол. наук. М., 1982.

12. Буйнова О.Ю. Производно-метафорическое значение в развитии семантической структуры слова. Дисс.... канд. филол. наук. М., 1998. 123 с.
13. Бурмистрова М.А. Когнитивная метафора в научном тексте. Дисс. .. канд. филол. наук. М., 2005. 168 с.
14. Віцинець С.А. «Лінгвокогнітивні та лінгвопрагматичні особливості використання метафори в англійськомовному політичному дискурсі (на матеріалі перекладів сучасних політичних промов українською мовою) Магістерські студії. Альманах. Вип. 20. 2020. Херсон. ХДУ, 2020. С.56-58.
15. Вежбицкая А. Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики. М., 2001.134 с.
16. Гак В.Г. Метафора: универсальное и специфическое. Метафора в языке и тексте. М.: Наука, 1988. С. 11-26.
17. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка. М., 1981. 144 с.
18. Демьянков В.З. Политический дискурс как предмет политологической филологии. Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования. № 3. М., 2002. С. 32-43.
19. Емельянова Н.А. Лингвистическое выражение функции воздействия в риторически организованном дискурсе (на материале английского языка). Дисс. ...канд. филол.наук. М., 2006. 178 с.
20. Ерилова С. Л. Метафоризация как способ смысл опостроения в политическом дискурсе. Дисс. ...канд. филол. наук. Тверь, 2003. 169 с.
21. Заботкина В.И. Культурный контекст и лексикон. Английский лексикон в лингвистическом и культурологическом пространстве. Сборник научных трудов. М., 1992. 190 с.

22. Калинин К.Е. Коммуникативные стратегии убеждения в англоязычном политическом дискурсе. Автореф. дисс. ...канд. филол. наук. Нижний Новгород, 2009. 20 с.
23. Каслова А.А. Метафорическое моделирование президентских выборов в США. Автореф. дисс. ...канд. филол. наук. - Екатеринбург, 2003. 20 с.
24. Кобозева И.М. Семантические проблемы анализа политической метафоры. Вестник Московского университета. Сер. 9. Филология, №6. С.22 – 36.
25. Коннова М.Н. Концептуальные метафоры времени в современном английском языке. Дисс ... канд. филол. наук. Калининград, 2007. 167 с.
26. Кубрякова Е.С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика - психология - когнитивная наука. Вопросы языкознания, № 4, 1994. С. 34-47.
27. Кубрякова Е.С. Семантика в когнитивной лингвистике. Известия АН. Серия литературы и языка, 1999, т. 58, № 5-6. С.44 – 50.
28. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем: Пер. с англ. / Под. ред. и с предисл. А.Н. Баранова. М: УРСС, 2008. 115 с.
29. Лапшина М.Н. Семантическая эволюция английского слова (изучение лексики в когнитивном аспекте). - СПб., 1998. 134 с.
30. Левенкова Е.Р. Метафорические параллели в институциональном политическом дискурсе Великобритании и США. Вестник Пятигорского государственного лингвистического университета, 2010. № 32. 237 с.
31. Левенкова Е.Р. Британский и американский политический дискурс: контрастивный анализ. Самара: ПГСГА, 2011. 344 с.
32. Маккормак Э. Когнитивная теория метафоры. Теория метафоры. М.: Прогресс, 1990. 244 с.

33. Микоян А.С. Стилистические особенности языка СМИ. Язык средств массовой информации: Учебное пособие для вузов. Под ред. М.Н. Володиной. М., 2008. 208 с.
34. Моисеева Т.В. Метафорическое моделирование образа России в американских СМИ и образа США в российских СМИ. Автореф. дисс. ...канд. филол. наук. Екатеринбург, 2007. 20 с.
35. Назарова Т.Б. Филология и семиотика. Современный английский язык. М., 1994. 136 с.
36. Петрова Е.А. Ирония как феномен культуры. Дисс. ...канд. филос. наук. М., 1998. 200 с.
37. Петрухина О.П. Аргументативные стратегии британского политика (на примере языковой личности премьер-министра Т. Блэра). Автореф. дисс. ...канд. филол. наук. Иркутск, 2009. 135 с.
38. Полторацкий А.И. Английская терминология лингвистической стилистики. Дисс. ...канд. филол. наук. -М., 1995. 245 с.
39. Ряпосова А.Б. Метафорические модели с агрессивным прагматическим потенциалом в политическом нарративе. Автореф. дисс. ...канд. филол. наук. Екатеринбург, 2002. 35 с.
40. Самойлик Е.Е. Структура и функции атрибуции в политическом дискурсе (на материале английского языка). Автореф. дисс. ...канд. филол. наук. - Минск, 2006. 20 с.
41. Серль Дж. Классификация иллокутивных актов. Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 17. М., 1986. С.57 - 63
42. Серль Дж. Метафора. Теория метафоры. М.: Прогресс, 1990. 156 с.
43. Складаревская Г.Н. Метафора в системе языка. СПб.: Наука, 1993. 178 с.
44. Стрельников А.М. Метафорическая оценка политического лидера в дискурсе кампании по выборам президента в США и России. Автореф. дисс. ...канд. филол. наук. - Екатеринбург, 2005. 20 с.

45. Телия В.Н. Метафора как модель смыслопроизводства и ее экспрессивно-оценочная функция. Метафора в языке и тексте. М.: Наука, 1988. 201 с.
46. Ченки А. Семантика в когнитивной лингвистике. Фундаментальные направления современной американской лингвистики: Сб. обзоров. М., 1997. 187 с.
47. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса. Волгоград: Перемена, 2000. 309 с.
48. Шемелина Ю.В. Лингвокогнитивные аспекты английских новостных текстов (на материале британской качественной прессы). Автореф. дисс. ...канд. филол. Наук. Архангельск, 2008. 20 с.
49. Шитикова Е.В. Процесс формирования метафорического значения: когнитивный аспект. Автореф. дисс. ...канд. филол. наук. Барнаул, 2002. 20 с.
50. Chilton P. Security Metaphors. Cold War Discourse from Containment to Common House. New York; Bern; Frankfurt/ M., 1996. 57 p.
51. Colebrook C Irony. Routledge, London, 2004. 389 p.
52. Cruse A. Meaning in language. An introduction to semantics and pragmatics. Oxford: Oxford University Press, 2000. 166 p.
53. Goatly A. The language of metaphors. London and New York: Routledge, 1997. 68 p.
54. Goatly A. Washing the Brain - Metaphor and Hidden Ideology. Amsterdam and Philadelphia: Benjamins, 2007. 201 p.
55. Grice H.P. Logic and Conversation. New York: Academic Press, 1975. 378 p.
56. Komova T.A. On British/American cultural studies: An introductory course. M., 1999. 102 p.

57. Lakoff G. The Contemporary Theory of Metaphor. Metaphor and Thought. Ed. by A. Ortony. 2nd ed. Cambridge University Press, 1998. 126 p.
58. Lakoff G. Women, Fire and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind. Chicago: University of Chicago Press, 1987. 150 p.
59. Searle J. Metaphor. Metaphor & thought. Cambridge, 1993. 187 p.